

Фрања Петриновић „Алмашки кружоци лечених месечара“, „Академска књига“, Нови Сад 2011.

Хроника (новосадског) гробља

Петриновић у новом роману показује како се неуравнотежена лирска хроника о једном граду може преточити у *црну и дугачку баладу о једној ејохи*, у фреску једног времена, насталог после слома социјализма

Фрања Петриновић је рођен у Новом Сланкамену 1957. године. Био је уредник новосадског часописа „Поља“, као и оснивач и уредник издавачке делатности „Стилоса“

Пише **АЛЕКСАНДАР ДУЊЕРИН**

Субоб писца са градом у којем живи скоро да је уобичајена појава, поготово у социјално ангажованој литератури којој је критика друштва основна интенција. Ипак, ретко је ко, до краја, и без било какве оградe, понизно свој град – описујући га са толико горчине, из које делује каткад, заискри и неприкривена мржња – као што је то учинио у роману „Алмашки кружоци лечених месечара“ Фрања Петриновић, представљајући Нови Сад као „престоницу ништавила“.

Интригантно, али и превише ризично решење. Поставља аутора у ситуацију да хода по танкој жици, где га само један погрешан корак може коштати нестајања у бездану који је прогутало толике српске писце. А изгубити равнотежу на новосадској књижевности сцени, где већ годинама покушава да балансира Петриновић, веома је лако: довољно је само да неколицина његових суграђана примети како је то изразито субјективан доживљај света, прожет личном нетрпељивошћу писца према граду, однео превагу над уметничким уобличавањем стварности; или да сувише гласан буде аплауз оних који у „Алмашким кружоцима“ уоче још један документ, утолико истинитији што га је исписивала нервозна рука песимисте који изнова и изнова сведочи како је живот (у Новом Саду) неподношљив, испуњен само болом и ужасом. У оба случаја пропаст је за Петриновића неизбежна. Јер литература је несводива на живот, без обзира на то што им је заједнички изменети кроз историју понекад био песимизам и тескоба.

Зато је и за остајање Фрање Петриновића као писца најважније питање: да ли после „Алмашких кружока“ више неће бити окован епитетом „ново-

садски писац“, него препознат као стваралац чије се дело може посматрати у оквиру богате традиције српске књижевности?

ОБЕЋАНИ РАЈ СЛАНИНИЈАДЕ Већина јунака „Алмашких кружока“ (свака сличност са ликовима „Хронике паланачког гробља“ Исидоре Секулић намерна је) у младости су били снажне особе које постепено, током времена, постају бродоломници промашеног живота. Иако су сви Новосадљани, у свом „искривљеном“ одразу у огледалу, могу се, захваљујући Петриновићевој кокетерији са пост-модерном пародичношћу, учити и личности римске историје и књижевности. Тако Михајло Видаковић, некада угледни професор историје у „Змај Јовиној“ гимназији, а сада скитница, подсећа на (расходованог) Тацита, Милан Лазић, некада перспективни песник и новинар „Радио Новог Сада“, а сада алахолаичар, личи на (демолираног) Хорација, а Наталија Поповић, некада успешни професор социологије на „Филозофском факултету“, а данас болесни параноик, налик је (похораном) Сенеки. Поред њих, роман прати и живот Милоша Поповића, некада чиновника, а сада моћног политичара и богатог бизнисмена (налик „транзиционом“ Тиберију), развијени пут Симеуна Танкосића, „постмодерног Франкенштајна“, од најоданијег аутомаша, преко „чувар националних светиња“, до непоколебљивог заговорника и Европјца, те доживљаје млађане Ксеније Поповић, „маскоте домаћих таблонда“ и „узора студенткињама које личе у потпуности на неку глумцину тврдог пориња“. И, коначно, трагичну судбину Данила Николића, дилера који средњом девезде-

Како год окренеш, куда год кренеш крућим кораћима демокраћског најрећка, колико год либералније погледаш, како год схваћиш, виртуелно или реално, нема шћа, кафаница ши је била и осћала судбиница, судбиница ши је сућеница, а сућеница ши је да ше нико не чује и не види

сетих godina prošlog veka strada u „sacekushi“ na novosadskom asfaltu, što je i motivaciona tačka koja pokreće radnju romana.

Размештени у низ приповедних рукаваца, сви ти јунаци – свесно или несвесно учествујући у апусудним заплетима налик оним из криминалистичких прича, у разним замерама и до краја неизрецимим љубавним авантурама и романсама – постају жртве вишеседицијског десуманизованог система, насталог после пада социјализма. Не могавши да прихвате нови дух времена, ни деведесетих, у време „националног освешћавања“, ни у првој деценији 21. века, у којима њихови суграђани грабе „крупним корацима демократског напретка“, они полако губе свој идентитет, постају сенке сенки у приповедачевим сећањима, па их на крају и сам приповедач, повремено испуњен саркастичним одушевљењем, назива „пропућаним, одаспљеним, просветљеним хранитељима голукова“, „неразбуђеним будалетинама“, „нервозним жртвама лоших снова“, „несоћајним и похлепним морончињима“, „хрмеливим и необријаним правдомупцима“, „непрличним кандидатима за социјалне будалаше“.

Јунаци Петриновићевог романа су заправо људи који стално проблематизују своју животну путању, свесни да постају утваре и колебљивци, усамљеници попут оних из Епштајновог „Века самоће“, и да за њима, када једном наступи време хрбарих и одважних, неће имати ко да се осврће. И то је њихова суштинска трагедија. У ништављу рођени, они, одживљавајући свој мали, безначајни живот, бивају у средншту ништавила и заточени, постајући таоци једног града (Новог Сада).

Али, каквог монострузног града!
Место збивања и ранијих прозних остварења Фрање Петриновића („Последица тумач симетрије“, 2005; „Траума“, 2009) је Нови Сад, град којем је у протоку времена средњоевропска монотонија задржала балканску врелину, провинцију у којој непомирљиве супротности на чудесан начин вековима когнитирају, малограђанска средина у којој су се јасне црне беле фотографије разиле у колоритну апстрактну разгледницу савременог доба, раскошног, али и застрашујућег. Такав је Нови Сад и у „Алмашким кружоцима“, с тим што је, некадашњи „слатки обећани рај сланинијаде, купусијаде, кобасијаде, пихтијаде, мајмунџијаде и говиџијаде“, добио и низ нових епитета. Шта је данас Нови Сад? „Складна и савршена метонимија празноглавости и уображености, празнословања и бахатости“; „огаван, уобран, материјалистички, похлепан, покварен, а када није покварен и похлепан, онда је просто на просто одурно тупав и глупав до бола“. Нови Сад у „Алмашким кружоцима“ „неодолјиво подсећа на свезаног човека, обореног на плочник, с црним појасом преко очију, који ишчекује милост и неизвесну и непознату судбину“. А та судбина, јаснија читаоцима него јунацима, више је него мрачна: још за живота постаји део „непрегледног novosadског гробља“.

ГНЕВ МИ ВИДАКОВИЋУ ПЕВАЈ! Превише је у „Алмашким кружоцима“ гнева и мржње, превише псовки (чак и директних, које у овом тексту нису

наведене) упућено граду и његовим становницима. Сасвим довољно да се изгуби равнотежа и да се писец који их је изрекао, заједно са својим јунацима, изгуби у ништављу.

Јер гнев може бити Ахилејев, али не сме бити Хомеров.

Наравно, Фрања Петриновић није чувени грчки песник, нити је створио јунака који би био пандан главном лику „Илијад“, али књижевну уметност сасвим добро познаје. Довољно да, како пише у првом лицу једине, дозволи да му улогу наратора, једва приметно, преузме Михајло Видаковић, „казивач“, нимало случајно налик човеку у левом углу Тинторетове слике „Представљање Богородице“ (он гледа наполе, а ипак се окреће према унутра показујући и посматрајући догађај). Видаковићеву казивање биће испуњено „говором мржње“, док ће приповедачево (ауторово) бити прожето много пристојнијим, ироничним, циничним и саркастичним опскама на рачун казивача и његових суграђана.

Драгана Белеслијић је у праву када је утврдила да су „Алмашки кружоци“ на неки начин и „луцидни разговор са сопственом постиком, аутоинтерју са писцем који се не брани, али и не ћути“ („Позамантерија једног града“), међутим, тај занатски вешто одрађен контрапункт са два приповедача, „са честицима улапљивима првог лица, лица града хроничара и хроничног болесника“, у овако осмишљеном роману, једини је могући избор да се неуравнотежена лирска хроника о једном конкретном граду (Новом Саду) преточи у црну и дугачку баладу о једној епохи, у фреску једног времена.

Као што је Видаковићеву казивање документарна допуна за Петриновићеву уметничко приповедање, као што су „Алмашки кружоци“ метонимијска замена за Нови Сад (Алмашка црква је историјски и симболички важан novosadски топоним), тако се и сам Нови Сад, у метафоричном смислу, успоставља као слика читаве једне државе и свих њених грађана смештених „у брзо склапане опитне лабораторије“, несвесних да се у бившим социјалистичким земљама, као и на простору СФРЈ, „одвија снажан, прљав, готово злочинички процес убрзане плачке и првобитне акумулације капитала“.

Не морамо се у свему сложити са Фрањом Петриновићем, знамо да разлог распада Југославије, као и страдања српског народа на Балкану, не може бити исцрпљен само у тежњи за економским поробљавањем и наметањем модела либералног капитализма, али Петриновићева досадна позиција левичарског писца (ни у каквој вези са БХС литерарним обрасцем нове југословенске идеологије), у дослуху са Адорновим универзалним песимизмом („што више упознајем друштво, све теже се уклапам и живим“), обогаћује, заједно и са осталим побројаним квалитетима, савремену српску књижевност важном нијансом социјалног ангажмана, који јој, данас, парадоксално, будући да живимо у времену „транзиције“, недостаје.

Због тога, као и захваљујући осталим побројаним квалитетима, „Алмашки кружоци“ појачавају стваралачки опус Фрање Петриновића таман толико да више не мора грчевито да се бори за опстанак у друштву најбољих српских писаца. ●

Царују навелико фирме, геоничарска друштва, финансијски конгломерати, ђрегузећа, самосјални ђрговачки ланци, ђихи обрђи, корђорације, високософишћциране комђанђе, ђрашће се ђомно ђовољни и неђовољни ђрендови ђривредног расђа. Берзански агенђи усђа не зађварају. Кођи ђолей. Кођи либерално-кађиђђалисћички елан, кођа ђозорница вечних изазова. Шђа да кажем, круђим корацима се овде граби, све раме у раме, ногу ђред ногу, ка високим еврођским ђоказашћима и сћандарђима